

Лоринг Денфорд и Рики ван Босхотен, „Децаџџа оџ Граѓанската војна во Грџија. Беѓалџиџе и џолиџиџката на сеќавањето“, ИОМ, Скопје 2012

Книгата на Лоринг Денфорд и Рики ван Босхотен, „Децаџџа оџ Граѓанската војна во Грџија. Беѓалџиџе и џолиџиџката на сеќавањето“, ИОМ, Скопје, е објавена на македонски јазик на почетокот на 2012 година. На англиски јазик оваа книга е објавена под наслов „Children of the Greek Civil War: Refugees and the Politics of Memory“ како издание на престижната издавачка куќа на Универзитетот во Чикаго (University of Chicago Press), во 2011 година. На големо задоволство, може да се забележи дека ова е една од ретките антрополошки студии објавени во странство што за толку краток период стана достапна и за македонската јавност. Причините за ова, најверојатно се, како што авторите на повеќепати истакнуваат и во студијата, во актуелноста и сè уште колективната национална чувствителност што постои кон прашањето за толкувањата на Граѓанската војна во Грџија, посебно за последиците што таа ги предизвикала во животите на стотици илјади поединци, повеќе десетици илјади семејства, во државните политики на земјите во регионот, и најпосле во општественото и политичкото милје во земјите на југоисточна Европа каде што престојувале најголем број од децата бегалци.

Во академските кругови на антропологијата и кај познавачите на општествените прилики на Балканот во САД оваа книга предизвика големи симпатии и високи оценки. Проф. Мајкл Херцфелд, искажувајќи се за неа, запишал: „Историски и етнографски, оваа книга раскажува двојна приказна: од двајца автори, кои пишуваат за две спротивставени страни, и ги истражуваат промените што се случувале во две држави и со две етнички групи... Книгата *Децаџџа на грчката граѓанска војна* успева прекрасно да ги прикаже паралелите помеѓу искуствата на двете страни, на начин што е трогателен, но и аналитички издржан. Сепак најсилната страна на книгата... лежи во теоретизацијата на капацитетот на децата да го организираат својот сегашен живот и да го разберат сопственото минато“.

Проф. Марија Тодорова, во стручното мислење за книгата, изјавила: „Успешно комбинирајќи ги архивските ресурси со обемна етнографска теренска работа, книгата *Децаџџа на грчката граѓанска војна* е првокласен академски труд, заснован врз оригинално истражување и софистицирана теориска анализа, која често е емотивна, со оглед на тоа што се движи од историска проза до длабоко трогателни лични кажувања. Со оглед на чувствителноста на темата на книгата – неистражувана но многу значајна епизода – таа е и храбра и издржана. Изгледа дека е созреано времето за да се започне процес на помирување, а делото на Денфорд и Ван Босхотен ќе ни помогне да се движиме по тој тежок пат“.

За авторите

Лоринг Денфорт е професор и раководител на Одделението за антропологија на Колеџот Бејтс, во Левинстон во САД. Во далечните 70-ти години на XX век бил професор гостин на Атинскиот колеџ во Грција. Неговиот интерес за обредно-религиските феномени на античкиот хеленски театар и анастениариите, ритуално одење по жар во чест на св. Елена и Константин, бил преточен во неговата магистерска и докторска дисертација, наскоро објавени како монографски изданија и разработени бројни научни студии посветени на духовните аспекти на културата на јужен Балкан.

Поттикнат од националистичките движења на дијаспората на грчката и на македонската заедница, кои кон крајот на 80-тите и почетокот на 90-тите биле силно изразени во Австралија, во САД и во Канада, тој се зафатил со еден долгорочен истражувачки предизвик – антрополошко проучување и обиди за разбирање на комплексниот проблем наречен – *македонскојто прашање*. Како резултат на неговата истражувачка активност, во 1995 година од печат излезе неговата книга „Македонскиот конфликт. Етничкиот национализам во транснационалниот свет“ во издание на Принстон јуниверзити прес, која веќе во 1996 г. го доживеа преводот на македонски јазик, во 1999 година преводот на грчки јазик во Грција, а во 2008 г. во Македонија е преведена и на албански јазик. Активно следејќи ги настаните помеѓу Р Македонија и Р Грција во деведесеттите години и актуализирањето на спорот околу името, употребата на античкото наследство и други идентитетски прашања, тој објавил повеќе текстови во студии посветени на антрополошкото демистифицирање на процесите на креирање на идентитетите, како што е, да речеме, неговиот култен текст „Како може жена да роди еден Македонец и еден Грк. Конструирањето на националниот идентитет помеѓу имигрантите во Австралија од северниот дел на Грција“ во книгата „Македонија. Политики на идентитетот и разликите“ уредена од професорката Џејн Кован, објавена во 2000 г., или текстот посветен на црковните прашања и национализмот помеѓу македонската дијаспора во Австралија.

Во меѓувреме тој започнал да се занимава и со проучување на усните истории и нивните рефлексии со и во некои позначајни општествено-политички случувања во регионот што е негов истражувачки интерес повеќе од 40 години. Во текот на 1998 г., тој реализирал истражувачки престој во Р Македонија работејќи врз усните (и)истории на децата бегалци од Граѓанската војна во Грција. Во тој период реализира обемни теренски истражувања и интервјуирања помеѓу децата бегалци, кои денес живеат во дијаспората во Австралија, САД и Канада, а работел на терен и во Грција во 2001 г. Во периодот од 2000 г. до денес тој објавил повеќе од 7 научни студии посветени на различни аспекти на креирањето на колективните сеќавања на децата бегалци и на Граѓанската војна во Грција, секогаш обидувајќи се да ги покаже сите засегнати страни, да ги разбере сите проблематични точки во официјалните историографии на двете страни, двете различни идеологии, двете држави.

Рики ван Босхотен е професор по антропологија и усна историја на Одделението за историја, археологија и социјална антропологија на Универзитетот во Тесалија, во Грција. Нејзини истражувачки преокупации се усната историја, сеќавањата, антропологијата на насилството, антропологијата на детството, социјализмот и постсоцијализмот.

Занимавајќи се со овие прашања, таа својот истражувачки интерес го фокусира на неколку значајни и сè уште отворени теми во грчката јавност, како што е Граѓанската војна, прашањата за егзодусот на децата во таа војна, колективните сеќавања поврзани со овие настани. Таа напишала повеќе студии, од кои некои се објавени во веќе споменатите книги посветени на македонскиот идентитет и прашање. Користејќи ја методологијата на истражување на микроисторијата на едно село и неговата околина во регионот на Гревена во северна Грција за периодот од 1900 до 1950 г., таа пренесува исклучително интересна перспектива на Граѓанската војна базирана на усните истории исполнети со густо описи. Таа е автор и на книгата „Од Арматолик до народното правило: истражување во колективното сеќавање на рурална Грција (1750–1949)“.

За книгата

Книгата на Денфорт и Ван Босхотен претставува теоретски поткрепена студија за една од најконтроверзните епизоди во историјата на модерна Грција, која силно се одразила на општествените текови во поширокиот регион. Таа се заснова на анализа на животните истории раскажани од децата бегалци од Граѓанската војна во Грција. Ова е прва научна книга што ги истражува животните истории раскажани од децата бегалци од Граѓанската војна во Грција, која е воедно и важен колектив на претходно објавените популарни дела на оваа тема, а во повеќето од нив преовладуваат националистички, комунистички и антикомунистички идеологии.

Исто така, оваа книга отвора нови хоризонти, бидејќи применува еден поширок, покомпаративен приод отколку другите дела на оваа тема. Ова е единствената студија во форма на книга за децата бегалци од Граѓанската војна во Грција што се занимава со искуствата и на грчките и на македонските деца бегалци.

Во теориска смисла оваа студија нуди нови согледувања на неколку теоретски прашања, кои сè уште претставуваат исклучително актуелни теми на научниците што ги проучуваат проблемот со бегалците, антропологијата на детството и политиките на сеќавањата. Во случајов со оваа книга, авторите се сосредоточиле кон антрополошко проучување на посебна категорија бегалци, децата бегалци од Граѓанската војна во Грција. Ова е една од првите антрополошки студии за бегалците сместени во социјалистичките земји на Советскиот блок или за бегалци згрижени во сеопфатни институции чија намера била да ги преобразат во примерни граѓани. Напуштајќи ги дискурсите да се зборува за децата бегалци како само за субјекти, авторите, запишувајќи ги сè уште живите сеќавања на децата бегалци од повеќе страни, се обидуваат да ги обноват силата и гласот на оние што долго време беа сметани за „неми емисари“, деца што немаат што да кажат.

Оваа книга, исто така, зборува за сегашните теоретски преокупации во антропологијата за децата и за детството. Во неа, авторите ја актуализираат улогата на децата како активни субјекти со тоа што ги анализираат искажувањата за нивните искуства од детството. Наместо да ги третираат како целосно беспомошни жртви, зависни од делата на возрасните, авторите покажуваат како тие можат во исто време да бидат и ранливи но и способни да дејствуваат независно.

Истражувањето на професорите Денфорт и Ван Босхотен покажува дека не постои „универзално“ дете и дека идеите за детството се општествено конструира-

ни и се разликуваат од една до друга култура. Исто така, оваа книга дава теоретски согледувања за влијанието што војната и насилството го имаат врз децата.

На полето на проучувањата на колективните сеќавања, анализата на Денфорт и Ван Босхотен е инспирирана не само од класичното дело на Морис Холбах (1992) туку и од поновите дела за комеморации, од политиката на сеќавањето и од процесот на индивидуалното и колективното паметење.

Во последните глави од книгата се прави обид да се развие концептот на „задници на сеќавањето“ во кои индивидуалните сеќавања на искуството се во заемно дејство со официјалните нарации на јавното сеќавање.

Во текот на реализацијата на теренското истражување е применета една од неколкуте можни техники за етнографско истражување на повеќе места, една стратегија што Маркус зајадливо ја нарекува „следи го животот“, во која етнографот ги користи автобиографските нарации за да ги следи животните патишта на луѓето во движење (Marcus 1998: 94).

Во интервјуата, децата бегалци евоцираат спомени за настаните што го обележале нивниот живот; тие, исто така, ги реконструираат општествените односи и мислења што ги оформиле нивните идентитети. Така интервјуата на усната историја даваат единствена можност за ангажирање во „ретроспективната антропологија“ (Passerini 1988: 58).

За да ги сместат нарациите на децата бегалци во контекст на нивната изворна средина, авторите го изведувале истражувањето во многу села од каде што децата биле евакуирани. Поминале две недели во Северна Грција, во Епир и во Македонија, летото 2001 и 2006. Ван Босхотен поминала уште една недела во Тракија во 2001 година и на места каде што децата бегалци живеат денес. Во 1999 и во 2000 година, Ван Босхотен извела истражување во Будимпешта со деца бегалци што останале да живеат во Унгарија. Во 2000 година Денфорт поминал две недели во Торонто интервјуирајќи деца бегалци, а во 2003 година двајцата таму направиле повеќе интервјуа. За време на целото истражување, Ван Босхотен одржувала редовни контакти и со заедницата на поранешните деца бегалци во градот Волос, Грција, каде што живее таа. На крајот, во Скопје работеле на двете меѓународни средби организирани од Здружението на децата бегалци од Егејска Македонија во сеќавање на четириесеттата и педесеттата годишнина од нивното заминување од Грција. Ван Босхотен присуствувала на Првата средба во 1988; Денфорт присуствувал на Втората средба во 1998 година.

Во текот на истражувачката работа за оваа книга направиле интервјуа со 114 деца бегалци што ги напуштиле своите села како дел од организираната кампања за евакуација изведена од Грчката комунистичка партија и од Грчката влада. Суштествено е дека интервјуата се направени по завршувањето на Студената војна и откако Република Македонија стана независна држава.

Структура и организација на книгата

Текстот на оваа книга е и „полифоничен“ и „жанровски мешан“ (Clifford 1988: 46; Marcus, Fischer 1986: 188). Поделена е на три дела: *Истории*, *Приказни*, *Етнографи*, и секој дел е претставен со различен глас. Во првиот дел, *Истории*, користејќи архивски и усни извори, е презентирани еден подробен приказ на двете

програми за евакуацијата.

Вториот дел, *Приказни*, содржи дванаесет животни истории во кои децата бегалци со свои зборови ги раскажуваат своите искуства. Избрани се раскажувања што, пред сè, се емоционално богати и имаат историско, етнографско и психолошко значење. Исто така, избрани се раскажувања што претставуваат избалансиран примерок на поширок круг искуства што се содржат во животните приказни на децата бегалци.

Во четвртата и петтата глава се содржани раскажувањата на животните приказни на четири грчки и четири македонски деца, кои отишле во Источна Европа. Шестата глава ги содржи раскажувањата на три грчки деца и едно македонско дете, кои отишле во детските домови во Грција.

Во третиот дел, *Етнoгpaфии*, низ антрополошка анализа се толкуваат искуствата на децата бегалци од Граѓанската војна во Грција земајќи ги предвид најновите антрополошки дела за бегалците, раселувањето и значењето на домот.

Во осмата и во деветтата глава се обрнува внимание кон она што се нарекува „етнографии на сеќавањето“ со цел да се анализираат различните форми што овој спор околу евакуацијата на децата за време на Граѓанската војна во Грција ги има добиено во сегашниот светски поредок по Студената војна.

Во деветтата глава се утврдени заеднички модели на сеќавањето во раскажувањата на две искусвени заедници на сеќавањето, едниот составен од деца бегалци евакуирани во Источна Европа и другиот од децата одгледани во детските домови во Грција, сосредоточени на четири теми што се повторуваат во животните истории на обете групи: заминување, материјални предмети, немоќност и еманципирање.

Љупчо С. Ристески

Користена литература:

- Clifford, James. 1988. *The Predicament of Culture*. Cambridge, MA: Harvard University Press.
- Marcus, George E. 1998. *Ethnography in/of the World System: The Emergence of Multi-Sited Ethnography*. Во: *Ethnography through Thick and Thin*, Princeton, NJ: Princeton University Press, стр. 79–104.
- Marcus, George E., Michael M. J. Fischer. 1986. *Anthropology as Cultural Critique: An Experimental Moment in the Human Sciences*. Chicago: University of Chicago Press.
- Passerini, Luisa. 1988. *Storia e soggettività: Le fonti orali, la memoria*. Florence: La Nuova Italia.